

7 SOMMERFUGLETURE

EN BEGYNDERGUIDE TIL
DANSKE SOMMERFUGLE

KURT RAMSKOV LAURSEN

Syv sommerfugleture

En begynderguide til danske sommerfugle

© Kurt Ramskov Laursen 2024

© Wadskjær Forlag

1. oplag

Grafisk tilrettelæggelse: Angie Ravichahua

Tryk: Scandinavian Book, Aarhus

Forsideillustration: Okkergul pletvinge i lægeoksetunge.

ISBN 978-87-94491-61-7

EAN 9788794491617

WWW.WADSKJAERFORLAG.DK

Indhold

🦋	Forord.....	7
🦋	Indledning.....	9
🦋	Praktiske tips til planlægningen.....	13
	Sommerfuglesæsonen.....	13
	Forberedelse til turen.....	14
	Kikkert.....	15
	Valg af område og rute.....	16
	Brug af kort.....	17
	Adfærd på turen.....	17
	Flyvetidspunkt på dagen.....	19
	Vejrets betydning.....	20
	Fotografering.....	21
	Sommerfuglesamling.....	22
🦋	Livscyklus og artshierarki.....	23
	Sommerfugles opbygning.....	23
	Dagsommerfugle og andre grupper.....	25
	Arter i Danmark.....	26
	De fire livsstadier og værtsplanter.....	27
	Overvintrende stadium og flyvetid.....	29
	Levesteder og fødekilder.....	30
🦋	Artsbestemmelse og observationer.....	33
	Artsbestemmelse.....	33
	Hjælpe midler til artsbestemmelse.....	35
	Registrering af observationer.....	37
🦋	Tur 1: En tidlig lun forårsdag i skoven.....	41
	Citronsommerfugl.....	43
	Dagpåfugleøje.....	45
	Nældens takvinge.....	46
	Det hvide c.....	48

🦋	Tur 2: En farverig løvskov i maj.....	51
	Hvidvinger.....	52
	Aurora.....	53
	Grønåret kålsommerfugl.....	55
	Skovrandøje.....	57
	Dagpåfugleøje.....	59
	Det hvide c.....	59
	Nældesommerfugl.....	60
	Admiral.....	61
	Sømplet.....	62
	Skovblåfugl.....	63
🦋	Tur 3: En strandeng i forsommeren.....	65
	Okkergul randøje.....	66
	Lille ildfugl.....	68
	Almindelig blåfugl.....	70
	Rødpletet blåfugl.....	71
	Dværgblåfugl.....	73
	Okkergul pletvinge.....	74
	Hvidvingemåler.....	75
	Tidselsommerfugl.....	76
	Vejrandøje.....	77
	Storpletet perlemorsommerfugl.....	78
	Brunlig perlemorsommerfugl.....	78
	Grøn busksommerfugl.....	80
🦋	Tur 4: Heden om sommeren.....	81
	Græsråndøje.....	82
	Okkergul randøje.....	85
	Nældens takvinge.....	85
	Køllesværmer.....	86
	Sekspletet køllesværmer.....	86
	Grøn køllesværmer.....	88
	Foranderlig blåfugl og argusblåfugl.....	89
	Sortåret hvidvinge.....	91
	Lille kålsommerfugl.....	92
	Stregbredpande og skråstregbredpande.....	93
	Lyngmåler.....	95
	Dukatsommerfugl.....	96
	Okkergul pletvinge.....	97
	Brunlig perlemorsommerfugl.....	98

	Tur 5: En fugtig eng i højsommeren	99
	Engrandøje	100
	Græsrandøje	101
	Stor bredpande.....	102
	Brunlig perlemorsommerfugl	103
	Isblåfugl.....	105
	Grønåret kålsommerfugl	106
	Sort måler.....	107
	Tur 6: Skoven i højsommeren	109
	Randøjer	111
	Græsrandøje	111
	Engrandøje	112
	Skovrandøje.....	113
	Kålsommerfugle.....	114
	Grønåret kålsommerfugl	116
	Lille kålsommerfugl	117
	Stor kålsommerfugl.....	118
	Stor bredpande.....	119
	De nye generationer.....	119
	Citronsommerfugl.....	120
	Dagpåfugleøje	121
	Admiral	122
	Det hvide c	123
	Nældesommerfugl	124
	Skovblåfugl.....	125
	Kejserkåbe	126
	Dukatsommerfugl	127
	Tur 7: Strandengen i høj- eller sensommeren	129
	Græsrandøje	130
	Okkergul randøje.....	131
	Lille kålsommerfugl	131
	Stor kålsommerfugl	132
	Stregbredpande og skråstregbredpande	132
	Almindelig blåfugl.....	133
	Rødpletet blåfugl.....	134
	Lille ildfugl.....	134
	Storpletet perlemorsommerfugl	135
	Tidselsommerfugl.....	137
	Nældens takvinge.....	138
	Dagpåfugleøje	139

Admiral	139
Gammaugle	140
Vejrandøje	141
Sandrandøje	142
Dukatsommerfugl	144
Brunlig perlemorsommerfugl	144
 Afslutning: Efter de syv ture.....	145
Ture til andre naturtyper	145
Vanskelige og sjældne arter	146
Natsommerfugle om natten.....	147
 Litteratur	149
 Observationsbaser	152
Arter	152
Naturbasen	153
iNaturalist	153
 Figurer	154
 Artsregister	155

Indledning

Målgruppen for denne bog er personer uden eller med meget lidt forhåndsviden om sommerfugle, som er blevet nysgerrige efter at se flere arter, måske efter at have været fascineret af den håndfuld arter, som kan ses i mange haver.

Som begynder vil man stille spørgsmål som:

- Hvor skal jeg tage hen for at se sommerfugle?
- Hvilke arter kan jeg forvente at se hvor?
- Hvornår skal jeg tage på sommerfugletur?
- Kræver det et bestemt udstyr at se sommerfugle?

Disse spørgsmål har været styrende for indholdet i bogen. De indledende tre kapitler beskriver generelle egenskaber ved sommerfuglene og giver en række gode råd til begynderen om forberedelse af ture i naturen. Derefter består bogen af beskrivelsen af syv ture spredt hen over sommeren til forskellige naturtyper som skov, strandeng, overdrev og hede. Hvert kapitel præsenterer de relativt få almindelige sommerfuglearter, der kan

opleves på turene, og hvor man møder dem. At det med denne struktur stort set er muligt at dække alle almindelige arter, skyldes, at de forskellige arter har flyvetid på forskellige tidspunkter af sommeren og holder til i forskellige naturtyper.

Opbygningen af bogen betyder, at der vil være henvisninger mellem kapitlerne og nogle gentagelser, når arter går igen på turene. Det er hensigten, at man skal kunne slå op på et turkapitel, læse om den pågældende tur og så gennemføre turen. Mit forslag til læsevejledning er derfor at læse de indledende kapitler og så vælge det turkapitel ud, som passer bedst med tidspunktet og naturtypen, for hvor man vil afsted på tur.

Hvis det er muligt, kan det anbefales at tage turene i nogenlunde den beskrevne rækkefølge, da de første ture tidligt på året har færre arter og derfor er gode som forberedelse til de senere ture, hvor antallet af arter er større. Nogle af de tidligere arter optræder igen senere på sommeren, så kendskab til dem vil gøre det lettere at få overblikket på de senere ture.

At bogen er rettet mod begyndere, betyder også, at den omhandler *de almindelige sommerfugle, som man ser flyve om dagen*. Da jeg har været nødt til at vælge en afgrænsning af arter, kan man naturligvis på en tur støde på en art, som ikke er omtalt i bogens beskrivelse af turen. Det vil i de fleste tilfælde være et dyr, der flyver i udkanten af artens flyvetid, eller som besøger en naturtype, som den ikke normalt holder til i. Det kan også være en mindre almindelig art, der ikke er medtaget i bogen, fordi man sjældent ser den. Min erfaring er, at man stort set kun ser de truede og usædvanlige arter, hvis man opsøger de få lokaliteter, hvor disse arter er kendt for at holde til. Begrænsningen til de almindelige arter er valgt, for at begynderen ikke skal miste overblikket, hvis der omtales for mange arter.

Under de enkelte ture er sommerfuglene præsenteret, så dem, man møder hyppigst, præsenteres først. Arter, som har begrænset geografisk udbredelse, er angivet med udbredelsen i parentes i starten af turkapitlerne, og de vil ofte være omtalt sidst i kapitlet.

Som nybegynder kan man starte med at læse om de første fire-fem arter i et kapitel og så ude på turen koncentrere sig om at kigge efter dem og lære at identificere dem. Træning i at artsbestemme de hyppigste arter er

nemlig grundlaget for at komme videre til at lære at genkende mindre hyppige arter. Næste gang man skal på samme type tur, kan man så læse om flere af arterne.

Bogen er altså tænkt til brug ved forberedelse af turene, mens den ikke er så anvendelig som håndbog til opslag ude i felten. Der er andre hjælpemidler, især et kamera, som er mere brugbare, hvilket uddybes i kapitlet *Praktiske tips til planlægningen*. Bogen har endvidere en hjemmeside på **pletvinge.dk/syvsommerfugleture**, der indeholder supplerende materiale, herunder flere billeder af arterne og hjælp til artsbestemmelse.

Noget af det bedste ved sommerfuglene er, at der ikke kræves særligt udstyr for at komme i gang. Det er blot at komme op af stolen og ud i naturen. En anden fordel er, at vejret skal være godt, dvs. helst varmt vejr med solskin, og så er det jo en ekstra fornøjelse af tage på tur i naturen.

Gennemfører man de beskrevne ture i løbet af sommeren, vil man uden de store anstrengelser komme til at se de i bogen omtalte omkring 40 almindeligste dagaktive arter og måske enkelte lidt sjældnere arter.

Da bogens hovedmål er at give vejledning til at kunne identificere de almindelige arter, er omtalen af sommerfuglenes livsstadier og biologi holdt på et minimum. Ligeledes medtages kun de helt nødvendige fagudtryk.

Bogen skal ses som en hjælpende hånd til det første lille skridt ind i sommerfuglenes verden. Bliver man inspireret af den til at gå videre, findes der andre større og mere grundige værker. Se nærmere herom i det afsluttende kapitel og litteraturlisten.

Valg af område og rute

Det anbefales at starte med at søge efter sommerfugle i naturområder, som man allerede kender. Formentlig vil man senere få lyst til at besøge andre områder for at se flere arter. Det er en god idé at forberede en tur til et nyt område ved at kigge på et kort over området og på forhånd vælge en egnet rute.

Man får bedst udbytte af ture i skove, hvis man er opmærksom på retningen af skovvejene i forhold til solen. Det skyldes, at de fleste danske skove er tæt tilplantede med træer, hvorfor der ofte står træer tæt på skovvejene, så vejen en del af dagen ligger i skygge. I mange skove ligger vejene vinkelret på hinanden. Tager man på tur en tidlig formiddag eller sen eftermiddag, er der sol på de øst-vestgående veje, mens de nord-sydgående får mest sol midt på dagen. Se et eksempel på figur 2.

Figur 2: Planlægning af tur i Korselitse Østerskov på Nordfalster. Skovvejene markeret med lilla vil få formiddagssol og giver størst udbytte at besøge mellem kl. 9 og 11. Den orange vej får sol midt på dagen og bør besøges mellem kl. 11 og 13, mens den røde skovvej først får eftermiddagssol og giver størst udbytte at besøge mellem kl. 15 og 17.

Brug af kort

Problemet med at finde ud af, hvor man befinder sig, når man er på en tur, er i de seneste år blevet gjort væsentlig lettere at løse takket være smartphones og tilhørende apps. Alle kender formentlig *Google Maps*, som dog ikke er så god i naturområder, da man ofte ikke kan se skovveje og lignende tydeligt nok hverken på kortet eller satellitbilledet.

En bedre app er fx *Denmark Topo Maps*, der som kortbaggrund bruger topografiske kort som det på figur 2, hvor man netop kan se skovveje samt naturtypen, samtidig med at enhedens GPS viser, hvor man befinder sig, med en prik, ligesom man kender fra *Google Maps*. Der findes formodentlig en del andre lignende apps.

Specielt for områder, man ikke kender, kan det dog være en fordel også at udskrive et kort hjemmefra. Det kan bruges til planlægning af turens forløb og til at markere observationssteder, så man kan vente med at registrere sine observationer, til man er hjemme igen, hvis man skulle være interesseret i dette. Se nærmere om dette på side 37.

Adfærd på turen

Når man er i naturen for at kigge efter sommerfugle, så bør man gå i et forholdsvist langsomt tempo og med skærpet synssans, specielt med fokus på insekter, der flyver op. Man skal særligt kigge efter de vilde blomster, som er sommerfuglenes favoritter som fødekilde, eller som fungerer som værtsplanter for sommerfuglenes larver. Desuden bør man kigge efter varme pletter på jorden og på sten eller i sandet. Med tiden vil man lære, hvilke blomster det er særlig vigtigt at holde øje med. Det betyder, at man især kommer til at kigge nedad og sjældent opad i modsætning til ornitologer. Der er dog enkelte arter, der holder til i træer og buske, og her er det nødvendigt at kigge opad.

Går man fx i en skov, kan man sætte farten lidt op i områderne, hvor skovvejen henligger helt i skygge, og så sætte farten ned, når der er pletter med sol, og især hvor der er lysninger og mange blomster langs skovvejen.

Tur 3:

En strandeng i forsommeren

Hvornår? Fra den 15. maj til den 15. juni.

Hvor? En strandeng eller et andet næringsfattigt sted. På Øerne skal man satse på en strandeng eller en tidligere grusgrav, mens der i Jylland også er gode sandede områder inde i landet.

Hvilke arter? Okkergul randøje, lille ildfugl, almindelig blåfugl, rødpletet blåfugl, dværgblåfugl, okkergul pletvinge (især Jylland), hvidvingemåler, tidselsommerfugl, vejrandøje (Østjylland og Nordsjælland), storpletet perlemorsommerfugl, brunlig perlemorsommerfugl (især Jylland), grøn busksommerfugl (især Jylland).

Jeg antager i nedenstående beskrivelse, at turen afvikles på en strandeng. Strandengen er området, fra selve sandstranden slutter, til vegetationen ikke længere er påvirket af havet. Strandenge er typisk meget sandede, men har alligevel ofte et stort antal vilde planter. Årsagen til, at de ofte har stor naturværdi, er, at de er nogle af de få områder i det naturfattige Danmark, der har været forskånet for sprøjtning og gødskning. De får de fleste steder i høj grad lov at passe sig selv som natur, selv om de desværre

nogle steder hærages af slåmaskiner midt i blomstringstiden om sommeren.

Vegetationen er længere tid om at komme i gang på strandenge end i skovene. I slutningen af maj begynder de dog at blive klædt i smukke farver af blomstrende vilde planter, men selv om vegetationen kan virke sparsom, skal man ikke lade sig snyde. Her er sommerfugle, og de kan godt finde føde, ligesom deres værtsplanter vil være fremme.

De fleste almindelige sommerfuglearter på strandenge er små eller af mellemstørrelse, så man skal virkelig holde øjnene åbne for ikke at overse dem. Som begynder kan man let komme i tvivl om artsbestemmelsen af de små arter, så derfor kan det anbefales at forsøge at fotografere dem, så man kan få bekræftet artsbestemmelsen, når man kommer hjem. Det er bedst at besøge strandenge i roligt vejr, da de små sommerfugle ellers let tages af vinden og ”forsvinder”, fordi området er åbent og uden læ.

Som nævnt tidligere har sommerfugle en forkærlighed for varme steder, og på strandengen vil de hyppigt sidde direkte i sandet, hvor det ofte er varmest. Man bør derfor ikke mindst kigge efter sommerfuglene på eventuelle stier, eller hvor vegetationen af anden grund er slidt ned eller helt væk, og der er bart sand.

Okkergul randøje

En af de arter, som man vil opleve, er *okkergul randøje*. Den sidder altid med vingerne klappet sammen. Som de andre randøjer har den brunlige farver. Undersiden af dens forvinge er karakteristisk ved et større gulbrunt (okkergult) felt med et sort ”øje”. Vingernes overside er gulbrun

eller mere præcist okkergul over mod det orange, hvilket man kan se under flugten, hvis man ser godt efter.

Sommerfuglen findes hyppigt siddende direkte på jorden eller i sandet, men man ser den også i forskellige blomster og i vegetationen.

Den er godt kamufleret, så i første omgang opdager man den sandsynligvis først, når den flyver op. Den flyver lavt, enten nede i vegetationen eller lige over og sjældent langt, så hold godt øje med, hvor den sætter sig, og nærm dig derefter forsigtigt. Det er en ret sky art, som det kan være vanskeligt at komme helt tæt på, medmindre den er meget optaget af at suge føde til sig.

Okkergul randøje er en af de mest udbredte danske sommerfuglearter. Den kan ses hele sommeren fra midten af maj til oktober alle steder med lavt græs, men den foretrækker dog steder, hvor der er sandet, da det for-

Figur 26: Okkergul randøje i vild gulerod. Bagvingens underside har på nogle eksemplarer antydning af hvide pletter yderst.

mentlig også betyder, at græsset ikke bliver så højt. Selv på steder, hvor der ikke ser ud til at være blomster, kan man møde den. Okkergul randøje er en lille sommerfugl med et vingefang på ca. 3 cm.

Arten bruger forskellige græsser som værtsplante, hvilket er årsagen til dens store udbredelse. Den lange flyveperiode skyldes ikke, at den lever længe, men i stedet at der i løbet af sommeren klækkes flere generationer, der overlapper i flyvetid.

Okkergul randøje kan forveksles med græsråndøje, men græsråndøje flyver først fra midten af juni og er større, så der er kun risiko for forveksling, hvis denne tur ligger godt inde i juni (se nærmere side 84 om, hvordan de to arter kan kendes fra hinanden).

Lille ildfugl

Lidt mindre end okkergul randøje er *lille ildfugl*, som hører til i kategorien af små sommerfugle med sit vingefang under 3 cm. Ser man på strandengen en meget hurtig sommerfugl bevæge sig langs jorden med glimt af orange på vingerne, så er det temmelig sikkert lille ildfugl. Det kan være en udfordring at følge den under flugten, og pludselig kan den være ”væk”, fordi man ikke kunne følge den med øjnene. Ofte sætter den sig direkte i sandet, og med en lille smule tålmodighed kan man let komme tæt på den. Den vil ofte åbne vingerne og fremvise et smukt mønster af pletter i sort over en skinnende orange baggrund på forvingernes overside. Men den sidder også gerne med sammenklappede vinger. Vingeundersiden er domineret af brunt med et orange islæt på forvingen.

Lille ildfugls værtsplante er rødknæ, som er den uanselige plante med meget små, mørkerøde blomster, der på dette tidspunkt kan give strand-

enge et rødligt skær, hvor den forekommer talrigt. Lille ildfugl er en ganske almindelig sommerfugl, særligt på strandenge. På dette tidspunkt af året kan den som regel ikke forveksles med andre arter, hvis man får oversiden at se.

Lille ildfugl er udbredt i hele landet på tørre områder, men kan undertiden også ses andre steder. Den flyver i en forsommergeneration og fra juli i flere overlappende generationer i sensommeren, hvorfor den ses sommeren igennem (se side 134), men dog ikke hyppigt fra midten af juni til et stykke ind i juli.

Figur 27: Lille ildfugl på brombær. Øverst et nyklækket eksemplar.